

Aikajana: Viipurin muistomerkin vaiheet

Arkkitehti Juha Lankinen 17.2.2007

1908

Emil Wikströmin veistämä Mikael Agricolan patsas pystytetään Viipuriin. Patsas sijaitsi Linnankadun varrella vastapäätä uutta Tuomiokirkkoa Viklundin talon ja Maaherrantalon välillä.

1940

Viipurissa oleskelevien suomalaisten sotilaiden toimesta (vapaaehtoiset Pion P 3:n sotilaat) maaliskuun 2 päivänä 1940 Agricolan patsas (patsaan molemmat osat) siirrettiin Linnankadulla olevalta jalustaltaan Tienhaaraan, missä oli pioneerivarikko (PionTp). Rintamalinja oli noin 15 km päässä Viipurin keskustasta itään ja etelään.

Talvisota päättyi 13.03.1940 klo 11,00 Suomen aikaa ja Puna-armeijan joukot saivat valloitettua Viipurin itäiset ja kaakkoiset kaupunginosat, mutta keskusta jäi joukkojemme haltuun rauhan tultua. Asteittain suomalaisten piti luovuttaa venäläisille koko Viipuri.

Tiedon mukaan patsas piti edelleen kuljettaa Moskovan rauhan 1940 jälkeen ” tynkä-Suomeen ”, mistä toimenpiteestä ei löydy mitään raporttia. Aikaa siirtoon olisi ollut 16.03.1940 saakka, jolloin suomalaiset joukot siirtyivät Tienhaaran maastoon. Oletettavasti patsas jäi TEHO Oy:n soramonttuun, tai vastaavaan paikkaan Viipurin kaupungin, Tienhaaran kaupunginosaan.

1941-42

Suomalaiset sotilaat etsivät patsasta miinaharavilla jatkosodan aikana vuonna 1941 majuri Reino Arimon antamien ohjeiden perusteella. Agricolan patsasta etsittiin Tienhaaran alueelta ja Viipuri-Lappeenranta tien varrella olevista paikoista, mutta etsinnöissä ei patsasta löydetty. Myöskin Viipuri-Imatra maantien varrelta patsasta etsittiin keväällä 1942.

1987

Viipurilainen arkkitehti Viktor Dmitriew lausui minulle ensimmäisen kerran ” virallisesti ” tiedon, että viipurilaisia kiinnostaa Mikael Agricolan ja Väinämöisen patsaiden kohtalot vuosina 1940 ja 1941. Asiasta olimme keskustelleet 1980-luvun puolivälissä.

Venäläiset halusivat kyseiset patsaat Viipurin katukuvaan, kuten oli ennen sotia. Väinämöisen Park Kalinin (Monrepos'n) puistoon ja Agricolan vanhan tuomiokirkon lähituntumaan. Vanhojen kronikoiden mukaan Agricola haudattiin vanhaan Tuomiokirkkoon vuonna 1557.

1988

Laitoin Karjala-sanomalehteen helmikuussa 1988 artikkelin, jossa pyysin tietoja kyseisistä viipurilaisista patsaista ja niiden kohtaloista 1940. Lehtiartikkelin perusteella sain joukon erilaisia vihjeitä Agricolan patsaan poiskuljetuksesta Viipurin keskustasta Tienhaaran kaupunginosaan vuonna 1940. Samoin sain vihjeitä paikoista, johon patsas olisi piilotettu.

Keväällä otin yhteyden kenr.ltn evp. Reino Arimoon, jolta sain hänen ja insinööri Tauno Siltasen laatimien karttojen kopiot Agricolan patsaan mahdollisesta ns. piilopaikasta. Kartat oli laadittu kesällä 1941. Viktor Dmitriew ilmoitti, ettei kumpaakaan patsasta ole missään leningradilaisessa museossa.

1989

Sain Dmitriew'iltä venäläisen TK-miehen ottaman kuvan 20.03.1940, josta ilmenee, että Agricolan patsas oli poistettu Linnankadun varrella olevalta jalustaltaan. Syyskuussa suoritettiin suomalaisten vapaaehtoisten toimesta ja kahden Suomesta tuodun metallinetsijän avulla Tienhaaran alueella (nykyisin Kalinin kylä) Agricolan patsaan etsintää. Toimenpide kesti kolme päivää, emmekä löytäneet patsasta annetuista vihjepaikoista. Etsintätoimenpiteestä oli lehtiartikkeli Karjala-lehdessä 05.10.1989.

Erilaisia vihjeitä sain loppuvuodesta runsaasti. Sain tiedon, että Kauko Saarentaus oli jo 1970-luvulla tutkinut Agricolan patsaan vaihteita. Otin Kauko Saarentaukseen yhteyden ja yhdistimme tietomme kadonneista patsaista. Kävin yhdessä Kauko Saarentauksen kanssa haastattelemassa kenraali Reino Arimoa. Muodostettiin ns. työryhmä (Reino Arimo, Kauko Saarentaus ja Juha Lankinen), joka lähtisi koordinoimaan Agricolan patsaan jatkoetsintöjä.

Ilta-Sanomat julkaisi 08.11.1989 artikkelin, jonka perusteella haimme nyt koko Suomen alueelta henkilöitä, jotka tietäisivät jotain Agricolan patsaan vaiheista. Kokemäen Sanomissa ilmestyi 13.12.1989 artikkeli Agricolan patsaan etsinnöistä.

1990

Eri lehdet julkaisivat artikkeleita Agricolan patsaan vaiheista ja palautetta saimme suhteellisen runsaasti. Yleisradio kiinnostui Agricolan patsaasta ja sen etsinnöistä. Toimittaja Erkki Aalto tiedusteli 24.04.1990, koska meillä vapaaehtoisilla olisi tarkoitus jatkaa Agricolan patsaan etsintöjä Viipurissa. Yleisradio olisi valmis kustantamaan etsintätoimet, jos radio saa yksinoikeuden etsintätoimenpiteeseen Viipurissa.

Ilmoitin huhtikuussa Viipuriin niiden henkilöiden nimet, jotka osallistuisivat metallinetsijöiden kanssa seuraavan etsintään Neuvostoliitossa. Viktor Dmitriew ilmoitti toukokuussa, että etsintätoimenpide siirtyy syyskuulle, koska lupakäsittely Neuvostoliiton rajavartiostossa kestää kauan. Etsintätoimet ulotettaisiin vanhalle Viipuri-Lappeenranta maantien alueelle, alkaen Kivisalmen vanhojen siltojen alueelta.

Saimme runsaasti erilaisia vihjeitä patsaasta. Etsintätoimista oli runsaasti artikkeleita eri sanomalehdissä. Syyskuun alussa sain vahvistuksen hotelli- ja yksityismajoituksista sekä luvan, että saamme ulottaa etsinnät Tiehaarasta länteen, Lappeenrannan vanhan maantien varsille. Syyskuussa 21-23 päivinä jatkettiin Agricolan patsaan etsintöjä kolmen metallinetsijän kanssa Viipurissa. Etsintätoimenpide ei tuottanut positiivista tulosta.

Yleisradio teki operaatiosta TV-ohjelman, joka esitettiin TV-1:ssä, A-Studio ohjelmassa 48-tuntia. Ohjelma etsinnöistä kesti 15 min. TV-ohjelma esitettiin 27.09.1990. 01.10.1990 Kauko Saarentaus toi radio-ohjelmassa ” etsintäkuulutus ” julki, että kaipaamme suoria kontakteja henkilöihin, jotka olivat siirtämässä Agricolan patsasta pois jalustaltaan 02.03.1940. Jatkoimme työryhmän puitteissa Agricolan patsaan vaiheilta.

1991

Kenraali Reino Arimo kuoli. 20-21.10.1991 neuvotellessani Viipurissa sankarivainajien muistomerkistä, kysyin venäläisiltä, hyväksyisivätkö he ajatuksen, että Viipuri-Säätiö maksaisi tulevan muistomerkin kustannukset Mikael Agricolan pronssipatsaalla. Muistomerkki asennettaisiin samaan paikkaan, jossa oli vapaussodan sankaripatsas eli puretun Viipurin tuomiokirkon paikan lähituntumaan Torkkelin puistoon (nykyisin Park Lenina).

Venäläiset poistivat sankaripatsaan talvisodan jälkeen. Jatkosodan aikana sankaripatsaan molemmille puolille, puoliksi puretun Tuomiokirkon viereen haudattiin noin 700 suomalaista sankarivainajaa. Viipurista sain Toimeenpanevan komitealta tiedon, että Viipuri suostuu tekemääni ehdotukseen. 17.12.1991 Viipuri-Säätiö teki periaatepäätöksen, että säätiö maksaa tulevan vainajien muistomerkin Agricolan patsaalla, jos patsaan valantaan saamme luvan.

1992

Tammikuussa sain puhelimitse Emil Wikström'in säätiöltä alustavan tiedon, että säätiöllä ei ole mitään vaatimuksia, jos Agricolan patsaasta tehdään uusi valanta, jonka jälkeen patsas toimitettaisiin Viipuri-Säätiön toimesta Viipuriin. Säätiöllä ei ole Agricolan patsaan muottia jäljellä. Neuvottelin Turun Tuomiokirkkoseurakunnan tuomiorovasti Jukka Paarman (nykyinen arkkipiispa) kanssa mahdollisuudesta käyttää Turun Tuomiokirkossa olevaa Agricolan patsasta hyväksi, jotta saisimme patsaasta muotin.

Viipurista tuli ilmoitus helmikuussa, että kaupunki todella haluaa Agricolan patsaan Viipuriin. He olisivat jopa valmiit maksamaan patsaan. Kesäkuussa Kari Suomalainen ilmoitti, ettei Agricolan patsaasta saa tehdä uutta valantaa, ennen kuin Emil Wikström kuolemasta tulee 50-vuotta (Wikström kuoli 25.09.1942). Soitin Jukka Paarmalle ja kerroin tapahtumien kulun. Hän mainitsi, että seuraavassa seurakunta-kokouksessa 13.08.1992 asia virallisesti käsitellään ja päätös tulee olemaan myönteinen. 28.09.1992 Viipuri-Säätiö sai virallisen kirjeen, jossa Turun Tuomiokirkkoseurakunta antoi luvan tehdä muotin Agricolan patsaasta.

Syyskuussa Viipuri-Säätiö teki päätöksen, jossa hyväksyttiin sankaripatsaan kustannusarvio ja Säätiö tulee maksamaan muistomerkin Agricolan patsaalla. Lokakuussa venäläiset hyväksyivät Viipuri-Säätiö tulevan menettelyn. Turun Tuomiokirkossa olevasta Agricolan patsaasta tehtiin muoti, joka toimitettiin Helsinkiin.

1993

Mikael Agricolan patsaasta tehtiin uusintavalanta Herttoniemessä tammikuussa 1993. Talven aikana lopullisesti päätettiin, että sankarivainajien muistomerkki paljastetaan kesäkuussa ja Viipuri-Säätiö lahjoittaa Agricolan patsaan Viipurin kaupungille. 16.06.1993 Viipurissa, Torkkelin puistossa paljastettiin sankarivainajien muistomerkki, jonka yhteydessä Viipuri-Säätiö luovutti Mikael Agricolan patsaan Viipurin kaupungille. Tapahtuman jälkeen Agricolan patsas vietiin Viipurin kirjastoon.

2007

Mikael Agricolan patsas on ollut Viipurin kirjaston aulassa vuosina 1993-2007. Patsaan uudelleen pystyttämistä on tehty menneinä vuosina lukuisia suunnitelmia, mutta kaikki toimenpiteet ovat ” kaatuneet ” Viipurin kaupungin rahan puutteeseen.

Nyt eletään toivossa, että patsas saataisiin pystytettyä lähelle Pietari-Paavalin kirkkoa viimeistään vuonna 2008, jolloin Mikael Agricolan patsaan paljastamisesta Tuomiokirkon eteen, Linnankadun varrelle, tulee kuluneeksi 100-vuotta. Patsas paljastettiin Viipurissa 21.06.1908. Hankkeen takana on Agricola 2007 juhlatomikunta ja Viipurin kaupunki.